

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 50 (1409) 12 СНЕЖНЯ 2018 г.

Алесь Краўцэвіч на курсах “Мова нанова” ў Лідзе

Выдатныя занятакі курсаў беларускай мовы “Мова нанова” прыйшлі 5-га снежня ў Цэнтры сучаснага мастацтва Gallerу ў г. Лідзе! Сустрэча з прафесарам варшаўскага юніверсітэта, гісторыкам і археолагам сп. Алесем Краўцэвічам уразіла ўсіх прысутных захапляльнымі ведамі пра нашу спадчыну і мінулае - Вялікае Княства Літоўскае - прымі нащадкамі якога мы, беларусы, з'яўляемся.

Цудоўная вядоўца Наталля Тананушка адкрыла занятак словамі беларускага класіка Уладзіміра Каракевіча: “Абыякавы да мінулага не мае

ўцэвіч, шчыра дзякуючы, признаўся, што газету “Наша слова” выпісвае, а часопісы “Лідскі летапісец” з задавальненнем збірае ў асабістую падшыўку.

Усе слухачы курсаў таксама атрымалі новыя нумары газеты “Наша слова” і маглі набыць кнігі прафесара з памятным аўтографам.

Лідскі гісторык Леанід Лаўрэш і Алесь Краўцэвіч

значэнні слоў.

Лепшыя вучні заняткаў - Кастусь Буйніч і сп. Павел (прозвішча называець забыўся), атрымалі ад курсаў “Мова нанова” памятныя значкі.

Без падарунка не пакінулі і шаноўна гості сп. Алеся Краўцэвіча, якому ад Лідскіх курсаў “Мова нанова” шчыра падзячылі за сустрэчу памятным значком “Мова нанова”, апошнім нумарам часопіса “Лідскі летапісец” і апошнім нумарам штоцынёвай газеты “Наша слова”. Прымамоючы падарункі, сп. Алесь Кра-

хто падтырмівае інфармацыяна Лідскія курсы беларускай мовы “Мова нанова” - штоцынёвай газете “Наша слова”, газете “Принеманские вести”, Таварыству беларускай мовы імя Ф. Скарыны г. Ліды, SAY.BY, Gallerу. І таксама за дапамогу ў распаўсюдзе кішэнных афішаў (flyer) кавярням - “Добрая кава”, “Central Coffee House” і кавярні хуткага харчавання “Тутака”.

Алег Лазоўскі.
Фота: Алег Лазоўскі,
Павел Мацылевіч.

Прэзентацыя беларускамоўнага Новага Запавету ў Наваградку

У Цэнтральнай раёнай бібліятэцы ў Наваградку было презентавана Евангелле на беларускай мове. Першы поўны афіцыйны рыма-каталіцкі пераклад Новага Запавету быў падрыхтаваны Секцыяй па перакладзе літургічных текстаў і афіцыйных дакументаў пры Каталіцкім касцёле Беларусі. Першая презентацыя Новага Запавету на беларускай мове адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Менску, а пасля ў шэрагу іншых гародоў Беларусі. У Наваградак Евангелле прывёз мітрапаліт Менска-Магілёўскі, арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусеўіч.

- Гэтая падзея вельмі важная, важная для горада. Тым больш, тут нарадзіўся вя-

лікі чалавек слова Адам Міцкевіч, які казаў: “Чалавек, ты верыш, што Бог нарадзіўся ў бэтлеемскай стайні, але бяды табе, калі ён не народзіца ў тваім сэрцы”. А нараджаеца Бог у сэрцы чалавека найперш праз Божае слова, бо вера ад слуху, як вучыць святы апостал Павел. Таму ў шэрагу гэтых месцаў, дзе адбывалася презентацыя, вельмі важны таксама і Наваградак.

Нароўні з каталіцкім духовенствам у презентацыі перакладу Новага Запавету ў Наваградку бралі ўдзел і прадстаўнікі мясцовай свецкай улады. А пасля мерапрыемстваў у Цэнтральнай бібліятэцы Тадэвуш Кандрусеўіч адслужыў імшу ў мясцовым касцёле святога Міхала Арханёла.

Андрусь Паняманаў,
Беларускае Радыё Рацыя,
Наваградак. Фота аўтара.

100 гадоў з дня нараджэння Кастуся Кірэнкі

Кастусь КІРЭНКА (Канстанцін Ціханавіч), (12 снежня 1918, в. Гайшын, Слаўгарадскі раён - 15 верасня 1988) - беларускі піэт, перакладчык, журналіст і рэдактар.

Скончыў Гомельскі педагогічны інстытут у 1940 годзе. Пасля некалькіх месяцаў працы ў школе быў прызваны

ў Савецкую Армію. Падчас Вялікай Айчыннай вайны - вежавы стралок танка, потым кэрэспандэнт армейскай газеты на Заходнім і 2-м Беларускім франтах. Пасля дэмабілізацыі працаваў у часопісах “Беларусь” (1945-1962), галоўным рэдактарам часопісаў “Бярозка” (1962-1972) і “Польмія” (1972-1986). У 1980-1984 гадах з'яўляўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

Друкаваўся з 1939 года. Аўтар зборнікаў пэзэзій “Ранак ідзе” (1945), “Пасля навальніцы” (1947), “Мая рэспубліка” (1949), “Маякі” (1952), “Родны свет” (1952), “Любоў і дружба” (1955), “Светлая хваль” (1959), “Антонавы грахі” (вершаваныя фельетоны, 1960), “Слаўся, юнацтва” (1961), “Вернасць” (1961), “Смага” (1962), “Жывыя ідуць наперад” (1964), “Цёплая раду-

Выдаў кнігі аповесцей і апавяданняў для дзяцей “Сум і радасць дзеда Рэпкі” (1967), “Ручайны шукаць ракі” (1967), “Алесева кніжка” (1972), “Вандроўнае шчасце: Рыбакская пазьма” (1977) і інш. **Вікіпедыя.**

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003

Праект

План дзейнасці

Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" на 2019 год

№	Назва мерапрыемства	Тэрмін выканання	Адказны за правядзенне	№	Назва мерапрыемства	Тэрмін выканання	Адказны за правядзенне
1.	Асветніцкая і педагогічна-псіхалагічна праца: - з бацькамі, дзеці якіх пойдуть у дзіцячыя садкі і першыя класы ў 2019-2020 навучальным годзе; - з бацькамі і іх дзецьмі, якія навучаюцца ў рускамоўных і беларускамоўных адукатычных установах;	На працыгу года	Бацькоўскі камітэт, рэгіональныя структуры ТБМ	15.	Выдаць чарговую кнігу "Летапіс ТБМ" за апошнія 5 гадоў	На працыгу года	Суднік С.В.
2.	Праца рэгіональных арганізацый ТБМ па захаванні і адкрыції беларускамоўных адукатычных установ: збор подпісаў, лісты ў дзяржаўныя ўстановы, пікеты і інш.	На працыгу года	Рэгіональныя структуры ТБМ, Мінская гарадская арганізацыя ТБМ, Сакратарыят (каардынацыя)	16.	Адзначыць наступныя даты: 1000 - Першыя летапісныя звесткі пра Берасце (1019) 975 - Пачатак княжання ў Полацку Усяслава Чародзея (1044) 525 - Высокая атрымала магдэбургскае права (1494) 450 - Люблінская ўнія (1569, 1 ліпеня) 450 - І. Фёдарай і П. Міцілавец выдалі свою першую кнігу ў Беларусі (1569) 450 - Радашкавічы, Крынкі, Сурож і Дзісна атрымалі Магдэбургскае права (1569) 440 гадоў таму назад (1579) мяст. Мір атрымала Магдэбургскае права (няпоўнае). 425 - Заснаванне Бельскага брацтва (1594) 275 - Міхал Карповіч (1744 - 1803), асветнік 225 - Паўстанне пад кірауніцтвам Тадэвуша Касцюшкі (1794) 225 - Ян Баршчэўскі (1794 - 1851) 225 - Ігнат Ходзька (1794 - 1861) 200 - Фларыян Міладоўскі (1819 - 1889), кампазітар 200 - Браніслаў Залескі (1819 ці 1820 - 1880), мастак 200 - Станіслаў Манюшка (1819 - 1872) 175 - Іван Яркоўскі (1844 - 1902), фізік 150, 125 - Адам Гурыновіч (1869 - 1894) 150 - Станіслаў Богуш-Сестранцівіч (1869 - 1927), мастак 150 - Казімір Стаброўскі (1869 - 1929) 125 - Альбін Стэпавіч (1894 - 1934) 125 - Мікола Галадзед (1894 - 1937) 125 - Сцяпан Булат (1894 - 1921) 100 - Заснаванне Беларускай гімназіі ў Вільні (1919, 1 студзеня) 100 - Вера Палтаран (Ляпеская) (1919) 100 - Утварэнне Беларускай ССР (1919, 1 студзеня) 100 - Смерць Івана Луцкевіча (1919) 80 - Уз'яднанне беларускага этнасу ў рамках БССР у ходзе 2-й Сусветнай вайны 75 - Знішчэнне Супраслеўскай бажніцы абарончага тыпу (1944) 75 - Скасаванне Белацоцкай вобласці ў сувязі з перадачай яе тэрыторыі ПНР (1944) 30 гадоў утварэння ТБМ імя Ф. Скарыны	17 верасня	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ
3.	Супрацоўніцтва з дзяржаўнымі структурамі па пытанні выкарыстання дзяржаўной беларускай мовы, з Міністэрствам сувязі па пытаннях выпуску беларускамоўнай прадукцыі.	На працыгу года	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ	17.	Адзначыць юбілейныя даты сяброў ТБМ: 70 гадоў з дня нараджэння Міхася Мельніка, першага старшыні Лідской гарадской арганізацыі ТБМ	7 літапада	Сакратарыят ТБМ
4.	Супрацоўніцтва з банкаўскімі структурамі па пытаннях афармлення на беларускай мове бланкаў, рэквізітаў і іншай банкаўской прадукцыі.	На працыгу года	Сакратарыят				Гарадзенская гарадская арганізацыя ТБМ
5.	Праца з прадпрыемствамі па ўкарэненні беларускамоўнага афармлення выпускай прадукцыі.	На працыгу года	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ				Лідская гарадская арганізацыя ТБМ
6.	Работа па пашырэнні кола падпісчыкаў і чытачоў на "Наша слова", "Новы час", "Верасень" і іншых беларускамоўных газеты і часопісы.	На працыгу года	Сакратарыят, першасныя суполкі ТБМ				Сакратарыят ТБМ
7.	Правядзенне літаратурных сустэреч.	На працыгу года	А. Давідовіч, С. Багданкевіч				
8.	Святкаванне Міжнароднага дня роднай мовы. Правядзенне круглых сталоў, сустэреч з чытачамі (разам з пісьменнікамі і журналістамі). Першы этап Агульнанаціянальной дыктоўкі - 21 лютага, 2-і этап - 15 сакавіка, 3-і этап - 25 сакавіка.	21 лютага 15 сакавіка 25 сакавіка	Сакратарыят, Мінскага гарадской арганізацыі ТБМ, абласцная і раённыя структуры ТБМ				
9.	Забеспячэнне дзейнасці інтэрнэт-партала ТБМ.	На працыгу года	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ				
10.	Кампанія па актывізацыі грамадзян да беларускай мовы з нагоды Перапісу	1-ы квартал 2019 г.	Сакратарыят ТБМ				
11.	Адзначыць Еўрапейскі дзень моў.	26 верасня	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ				
12.	Адзначыць Дзень беларускай школы.	13 лістапада	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ				
13.	Падаць праект Закона Аб дзяржаўнай падтрымцы беларускай мовы ў Палату прадстаўнікоў	На працыгу паўгода	Старшыня ТБМ				
14.	Правядзенне курсаў для школьнікаў па гісторыі, беларускай мове	На працыгу года	Сакратарыят, рэгіональныя структуры ТБМ				

Паважанае спадарства,
аматары гісторыі нашай
краіны!

На падрыхтоўчых курсах
Прыватнай установы адукаты "Універсітэт імя Ніла Гілевіча" з
панядзелка 3 снежня ў 17:30 пачынаеца курс лекцый па гісторыі
Беларусі.

Лектар - вядомы вучоны, доктар гістарычных навук, профессар Валянцін Голубеў.

Курс уключочае ў сябе 36 гадзін лекцый.

Заняткі праводзяцца адзін раз на тыдзень.

Чакаем усіх неабыкавых да сваёй гісторыі сяброў!

Па пытаннях наведвання курса і аплаты звяртацца па тэл.: +375 29 6383359, сп. Эліна.

Даследаванне пра мяшчан

У сталічнай краме "Акадэмкніга" набыў книгу маладой аўтаркі Ксеніі Сяргеевны Церашковай пад называй "Мяшчане ў сацыяльна-эканамічным развіцці беларуска-літоўскіх губерняў (1861-1914)". Кніга з'явілася ў выдавецтве "Беларуская навука" і мае наклад 150 асобнікаў.

Даследаванне прысвечана выяўленню спецыфікі сацыяльна-прававога і эканамічнага становішча мяшчан беларуска-літоўскіх губерняў ва ўмовах мадэрнізацыйных працэсаў і пераходу ад традыцыйнага грамадства да індустрыяльнага. Структура працы абумоўлена выбарами прадмета даследавання, якім з'яўляецца сацыяльна-прававы статус і гаспадарча-эканамічная дзейнасць мяшчан беларуска-літоўскіх губерняў ад 60 гадоў XIX ст. да пачатку XX ст.

Асноўнымі кірункамі гістарычнага аналізу вызначаны наступныя праблемы: вызначэнне характеристу ўрадавай палітыкі ў фарміраванні і трансформацыі прававога статусу мяшчан, устанаўленне дынамікі колькасці мяшчан, выяўленне крініц іх папаўнення і этнаконфесійнага складу;

Рэзэнтантамі манографіі з'яўляюцца: доктар гістарычных навук, дацэнт Н.І. Плятаева і кандыдат гістарычных навук, дацэнт В.В. Яноўская.

Навукова-папулярнае выданне насычана добрымі фатаграфіямі, табліцамі і іншымі дадаткамі... Геаграфічныя межы даследавання (такая спецыфіка тэмы) ахопліваюць тэрыторыю крыху большую за сучасныя межы Беларусі. Манографія зацікаўляе даследчыкаў, а таксама ўсіх, хто цікавіцца айнайнай гісторыяй. Кнігу можліва набыць усяго за 13 рублёў.

Спяшайцца!

Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры.

Графіка і паэзія Рыгора Сітніцы

Хай сабе для натоўпу слова маё - пустое.
Ды, калі выйдзе тэрмін зямное візы,
Ведацьму, хоць да неба я не дастаў, затое
Жыў ля яго наблізу. (Р.С.)

Выстака графікі старшыні Саюза беларускіх мастакоў Рыгора Сітніцы дманструеца ў Дзяржаўным мастацкім музеі. Яна мае каштоўнасны сэнс, бо выяўляе знакавыя моманты архітэктуры, манументальных помніках, матэрыяльнай культуры.

Нядыўна на адкрыцці выставы свайго калегі Рыгор Сітніца сказаў:

- У нашым саюзе прадстаўлена як акаадэмічнае, так і канцептуальнае мастацтва. Паводле дыплома і прафесіі мастацтва не заўсёды адбываецца. Для мастака і творчай асобы заўсёды важна ісці за ідэй, якой ён служыць. Мастак паводле сутнасці свайго рухаеща да канца, спазнаючы Сусвет інтэлектуальны досвед папярэднікам.

Улюблёны матыв спадара Рыгора - беларуская манументальная культура, помнікі дойлідства, хаты з груба абчасаных бярвенніяў, насеянія дровы, штакетнік зімой, побытавыя прадметы. Цёплія пачуцці выклікаюць плеценыя косы цыбулі, кошык з кукурузнымі пачаткамі.

У працах прайяўляецца настальгія па традыцыйных вясковых вобразах, якія закладзены ў свядомасць многіх людзей з дзяяцінства. Мастак трывала замацоўвае свет вобразу свайго маленства, каб гуты свет працягваў існаваць.

- Простыя рэчы я раблю простымі матрызамі, выводжу з банальнага контэксту і ўздымаю на ўзровень высокага мастацтва. Я спрабую паказаць маладым людзям, як з бульбы, цэглы, шыферу зрабіць сучасны арт-аб'ект. Я реалістычны мастак, але часам спалучаю канструктыўісцікі і супрэматычны кампазіціі. Я ствараю мастацкі вобраз, які становіцца новай рэальнасцю, - пракаментаваў сваю выставу Рыгор Сямёновіч Сітніца.

У дакументальных адбітках ён бачыцьмагчымасць захаваць нацыянальную культурную спадчыну. Творамі Рыгора Сітніцы можна выдатна ўпрыгожваць сядзібы, кавярні, турыстычныя аб'екты.

Аглядаючы творы на выставе, пачула мяркаванне аднаго з гледачоў, які палічыў графіку Рыгора Сітніцы безэмактнай і сухой.

Каб паглыбіць знаёмства з вядомай творчай асобай, зазірнула ў книгу вершаў Рыгора Сітніцы "Ток", што выйшла ў 2018 годзе ў выдавецтве "Чатыры чвэрці", і пераканалася, што яго паэзія, як і ёсць творчасць, - поўная эмацыйных вобразуў і глыбокіх пачуццяў. Што недагаварыў графік-Сітніца, тое цудоўна выразіў Сітніца-паэт.

Пра што гаворыць птушыны клінапіс?
На снезе белым нібы пергамент?
Пра што яліны крэсліць галінамі,
Даверыўшы воблаку тэстамент?

- У вершах Рыгора Сітніцы - раскутасць і ашчаднасць, аратайнасць і панавітасць, апантанансць і роздумнасць, прыпар шчодрадайнасці і прысмерк смутку, баліванне гуку і раскоша майстэрства, - пісаў пра свайго сябра народны паэт Рыгор Барадулін.

У паэзіі Рыгора Сітніцы шмат музычных вобразуў, у вершы ўплятаеца блюз начнога дажджу і сола для вулічнага саксафона, срэбра флейтаў і золата труб, настальгічны водар мелодіі, які аплютае смуткам прысады.

Паэт цудоўна перадае прыгажосць хвілінай пары яснавокай, восені, і апісвае вэломні белы каляндай завеі. Хвалюе яго душу і ясноўны настрой:

Маладым капляжам расхінуўшы душу і вакно,
Сакавікім блакітам паштоўку

табе напішу я,

I нібыта з абоўюка,

з небам ясновым цябе павіншу -

Да блакіту вачай тваих дужа пасуе яно.

У многіх вершах Рыгора Сітніцы гучыць настальгія па разбураных гарадскіх забудовах, чуеца імкненне захаваць каштоўнае мастиака і культурнае асяроддзе. Сум па адышоўшых сябрагах навявае смутак, нараджаюча радкі наўздангон Сяргею Цімохаву і іншым творцам. Цыкл вершаў "Трысвечнік" сугучны барадулінскаму "Трыкірью".

Стрыманасць і патрабавальнасць нара-

джающа ў душы паэта, калі ён сустракаецца з вялікай чалавечай бядой. У вершы "Вочы бяды" паэт піша, што адчувае чалавек, які наведвае дзіцячы хоспіс у Бараўлянах:
"Ці вы ашуканы каханак, ці тлумных багем
Заўсёднік натомлены,
ці барацьбіт з ветракамі,
Ці прага пажадная цісне душу, нібы камень...
Ды глянуўши ў вочы вялікай Бядзе і Журбе,
Спытайцесь ў сябе:
Які гэта клопат вам соладка спаць не дае?
Чаго вашым душам ў гэтym жыцці не стае?
Ці мала вам хлеба,
ці свет гэтыя стаўся вам цесны?
Даруй нам, Бацька Нябесны..."

Герой паэмы Рыгора Сітніцы "Знак пе-расцярогі" перажывае драматычную барацьбу з анкалагічным дыягнозам. У пошуках падтрымкі і паратунку ён з усёй моцай пачуцціў звяртаецца да Вышэйшых сілаў. І апошні прыстанак юдолі, шпіталь ў Бараўлянах, адыходзіць на задні план, а канцавым прыпынкам надзеі становіцца Царква Багародзіцы ў Бараўлянах. Лёс-канваір вяртае героя зноў на свято. Перажыўши разам з героям паэмі яго выпрабаванні, чытаг адчувае ачышчэнне душы і вызваленне з палону тысячы непатрэбных дробязяў, клопатаў, турбот.

Паэма была створана аўтарам у 2011-13 гадах, а ў 2012 годзе Рыгор Сітніца стаў сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў і ў той жа перыяд быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Э. Дзвінская,
На здымках: Рыгор Сітніца і яго
работы.

Б

(Працяг. Пачатак у
папярэдніх нумарах.)

209. **Калымага** (Сяргей) - семантычны вытвор ад апелятыўакалымага (разм. неадобр.) 'пра нязграбныя калёсы, павозку, машины'. Калымага (імя <ням. 'асілак, мужчын' чалавек') - Кароль (1630 г.) - Кароль (празванне, потым прозвішча) - Карапенка.

210. **Калянковіч** (Уладзімір) - вытвор з акцэнтаваным суфіксам бацькаймення -овіч ад антрапоніма Калянка і значэннем 'нашчадак названай асобы': Калянк-овіч. Утваральнае слова ад апелятыўакалянка 'скрылік (каубасы, морквины, яблыка; мае форму круга (кола))' ("Слоўнік народнай мовы Зэльвеншчыны" П. Сяціко, с. 56).

211. **Канашэнкаў** (Ігар) - вытвор з прыналежным суфіксам -аў ад антрапоніма Канашэнка і значэннем 'нашчадак названай асобы': Канашэнк-аў. ФП: Конан (імя <греч. 'які працуе, служыць, сплашваецца') - Конан (1555 г.), Конан (1577) - Конан (правданне, потым прозвішча) - Канашэнка ('нашчадак Конана', суфікс, -энка) - Канашэнкаў.

22. **Каралеў** (Іван) - вытвор з прыналежным суфіксам -еў ад антрапоніма Каралай і значэннем 'нашчадак названай асобы': Каралай-еў. ФП: Конан (імя <греч. 'які працуе, служыць, сплашваецца') - Конан (1555 г.), Конан (1577) - Конан (правданне, потым прозвішча) - Канашэнка ('нашчадак Конана', суфікс, -энка) - Канашэнкаў.

23. **Каплуновіч** (Алег) - вытвор з суфіксам бацькаймення -овіч ад антрапоніма Каплун і значэннем 'нашчадак названай асобы': Каплун-овіч. ФП: каплун ('пакладаны певень, якога адкормліваюць на мяса') - Каплун (мянушка, потым прозвішча) - Каплуновіч.

24. **Капцюг** (Ірына) - другасная форма ад Капцюх - семантычны вытвор ад апелятыўакапцюх (устар.) 1 свечат; 2 курнай хата (СБГПЗБ, т. 2, с. 409). Форма Капцюг для адмежавання ад апелятыўакапцюх.

25. **Капчук** (Іван) - семантычны вытвор ад апелятыўакапчук (памянш. дакапец 'курган, надмагільны насып') (СБГПЗБ, т. 2, с. 404).

26. **Капыльская** (Ларыса) - вытвор з суфіксам ская ад тапоніма Капыль і значэннем 'нараджэнца, жыхар названай мясцовасці': Карэў-скі - Карэўскі. Або прэстыжная форма (з суфіксам -эўскі) ад антрапоніма Кары - семантычнага дэрывата ад апелятыўакары-прыметніка кары 'карычневы (пра колер вачэй)'. ФП: кары ('колер') - Кары (антрапонім, прозвішча) - Карэў (тапонім) - Карэўскі.

27. **Касатыр** (Людвіг)

- семантычны вытвор ад апелятыўакасатыр 'самец

качки' (пры змене *и/ч*, як ця-*рэшня* 'чарэшня' (СБГПЗБ, т. 2, с. 444)). Або ад ст. бел. *кацер* 'ерэтык' ("Беларуская антра-панімія" М. Бірылы, 1989, с. 194). Ці вытвор з -ур ад Кац (1589) <Канстанцін <лац. 'цвёрды, стойкі, пастаянны' - Касцюк (1556) - Касцюна (народны варыянт, потым прозвішча) - Касцюна.

28. **Каржанеўскі** (Эдуард) -

мажлівы семантычны вытвор

ад апелятыўакаржанеўскі-ін-а

ад антрапоніма Касцюна і

значэннем 'нашчадак (дачка)

названай асобы': Касцюн-іна.

ФП: Канстанцін (імя <лац.

'цвёрды, стойкі, пастаянны')

- Касцюк (1556) - Касцюна (на-

родны варыянт, потым прозві-

шча) - Кацусік - Кацусік

(мена парных па звонкасці-

глухасці гукаў *с-з*).

29. **Касцень** (Алесь)

- народны варыянт з фіналь-

ным -ень ад імя Канстанцін

набыву ролю прозвішча. Гл.

Касцюніна.

30. **Касцюкоўскі**

(Аляксей) - вытвор з суфіксам

-скі ад тапоніма Касцюкоўка і

значэннем 'нараджэнца, жыхар

названай мясцовіны': Касцю-

коў(ка)-скі. Або ад антрапоніма

Касцюк з суфіксам шляхетна-

скі-оўскі і значэннем 'нашчадак

названай асобы': Касцюк-оўскі.

ФП: Канстанцін (імя <лац.

'цвёрды, стойкі, пастаянны')

- Касцюк (1556) - Касцюна (на-

родны варыянт, потым прозві-

шча) - Кацусік - Кацусік

(мена парных па звонкасці-

глухасці гукаў *с-з*).

31. **Каралеў** (Аляксандр)

- вытвор з суфіксам

-еў ад антрапоніма Карапен-

ка - семантычны вытвор

ад апелятыўакаралеў 'самец

Усебеларускае 70-годдзе Яўгеніі Янішчыц

Палесся мілае дзіця

Яны даўно былі гатовы
Ажыццяўвіць "святы" парыў -
Ліквідаваць дарэшты мову,
Якой Купала гаварыў.

Але назло іх кркы: "Знішчыц!"
З глыбін народнага жыцця
Увысь ірвалася Янішчыц -
Палесся мілае дзіця.
(Ніл Гілевіч, "Сказ пра Лысую гару")

20 лістапада 2018 года творчая грамадка сасьць г. Менска адзначыла юбілей Яўгеніі Янішчыц, якая трагічна загінула ў 1988 годзе.

Мерапрыемства адбылося ў Дзяржаўным музее гісторыі беларускай літаратуры. Прысутных прывітаў новы кіраунік музея спадар Міхась Леанідавіч Рыбакоў.

Потым перад прысутнымі выступалі

пісменікі: Анатоль Бутэвіч, Васіль Жуковіч, Сяргей Законнікаў, Анатоль Вярцінскі, Генрых Даўгідзіч, Аляксандра Грыцкевіч... У зале прысутнічалі Хрысціна Лялько, Антаніна Хатэнка, Анатоль Верабей, Ірына Багдановіч, Святлана Багдановіч і іншыя асобы.

Супрацоўнікі БТ былых часоў презентавалі вельмі цікавы фільм пра геніяльнную паэтку, які меў назыву "Палесся мілае дзіця..." Гучала музика славутай Таццяны Беланогай. Мне вельмі спадабалася, як чытала вершы Яўгеніі Янішчыц супрацоўніца музея Аксана Жыльбіч. Цікава было паслушаць журналістаў Валянціну Гумілёўскую і Уладзіміра Субата. Вечарына працягвалася трох гадзін. Прысутныя не хацелі разыходзіцца, бо было сапраўды цікава.

Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры.

Мы чуем тваю жаўруковую песню

Палессе нарадзіла паэтэу

Кожны народ мае паз-
тай-пісменнікаў, якія праславілі свой край. На Пінскім Па-
лессе такой з'яўляецца Яўгенія Янішчыц.

Лістапад 1948 года... У
палескай вёсачцы Рудка з Божай ласкі нараджаецца дзяўчынка, якой наканавана стаць таленавітая паэтка.

Яўгенія Янішчыц - гор-
нар нашага краю, нашага Па-
лессе.

Рудка, Веляніца, Мер-
чицы, Парэчча - гэта вёскі, дзе
нарадзілася Жэня, дзе прыйшло яе
школьнае юнацтва. Тут яна
расла, вучылася, сталела, тут
яна спрабавала стаць на пазы-
чнае крыло, адсюль яна паля-
цела ў новае жыццё.

Вучоба ва ўніверсітэце
адкрыла шырокія магчымасці
развіція свае паэтычнай здоль-
насці. Тут яна трапіла ў кола
настаўнікаў-паэтав: Ніла Гілеві-
ча, Алега Лойкі, Генадзя Бу-
раўкіна, Васіля Жуковіча, па-
сіравала з Валянцінай Коў-
тун, Раісай Баравіковай, Воль-
гай Іпатавай. Тут яна і выдала
свой першы зборнік паэзіі
"Снежныя грамінцы", які за-
сведчыў, што ў пазію прыйшла
таленавітая асoba, якая са-
мабытная. І пайшлі з друку
адзін за другім "Дзень вечаро-
вы", "Ясельда", "На беразе
пляча", "Пара любові і жалю",
"Каліна зімы". Але, на жаль, лёс
адмераў ёй толькі сорак гадоў
і... столькі ж веснаў і зім.

У гэтым лістападзе Па-
лессе адзначыла сямідзесяціга-
довых юбілей нашай знакамітай

зямлячкі паэтэсы.

Спеў душы Яўгеніі Янішчыц

Пад такім загалоўкам-
дэвізам прыйшло свята Яўгеніі
Янішчыц, яе сямідзесяцігадо-
вых юбілей з дня нараджэння.
Свята пачалася ў чытальнай за-
ле раённай бібліятэкі, якая но-
сіць яе імя.

*Аўторак 20 лістапада,
дзесяць гадзін раніцы...*

У чытальнай зале ра-
ённай бібліятэкі сабраліся гості
прыхільнікі паэзіі Яўгеніі Яні-
шчыц, каб адсвяткаваць юбі-
лей паэтэсы.

Па-святочнаму выгля-
дае зала: у цэнтры - партрэт
Яўгеніі Янішчыц, які ўпрыго-
жаны гронкамі каліны. Тут кні-
жна-ілюстраваная выставка
"Паэтэса палескага краю", якая
аформлена чатырма раздзе-
ламі: "Палессе нарадзіла па-
этку", "Увысь ірвалася Яні-
шчыц", "Літаратурная спадчы-
на Я. Янішчыц" і "У вінок Я.

Янішчыц". У другім канцы
зала выстава "Голос палескай
души".

На экране відэакліп і
гучыць музика, у залу выхо-
дзіць дзяўчына, якая чытае
верш Я. Янішчыц "Я вас лю-
блю".

Раптам залу запаўняе
мелодыя песні на слова Я. Яні-
шчыц і музыку З. Еўтуховіча
"Старана мая аэрная". Яе
змяненне тэатралізувае прад-
стаўленне вершаш "У калы-
ханку сыну".

З замілаваннем зала
сустракае тэатралізунае выкана-
нне вершаш паэтэсы "Прапе-
скі" і "Ты пакліч мяне. Пазаві".

Удзел у свяце прынялі
сын Я. Янішчыц Андрэй, яго
жонка і ўкладальніца чатырох-
томніка "Я. Янішчыц. Жыцця-
піс" Т. Аўсяннікова. Яны прэ-
зентавалі 2-гі том гэтага энты-
клапедычнага выдання.

Найбольшую зацікай-
ленасць праізвілі гледачы да
тэатралізуванага выканання
верша "Маці", які артыстычна
прачытаў прадстаўніцы Бобрыкаўскай бібліятэki.

Амаль у завяршэн-
не мерпрыемства залу
ўзарвала выкананне на-
родных напеваў Сухавер-
хай Таццяны, Быковіч
Жанны і Міхалевіч Алены.

Вядоўца пад гукі
песні "Да сустрэчы" жадае
ўдзельнікам свята поспехаў
і шчасця. А святаванне
працягваецца ў в. Рудка ля
хаты, дзе нарадзілася па-
этка, і ў музеі яе імя ў Па-
лескай школе.

Уладзімір Гук.

У Магілёве адзначылі юбілей Яўгеніі Янішчыц (20.11.1948 - 25.11.1988)

Яўгенія Янішчыц - адна
з самых яркіх і таленавітых беларускіх паэтак, адна з самых
чытаных і запатрабаваных. Но
тому, што ў яе паэзіі столькі
чысцін і шырасці, столькі
светла і любові:

"Прымі свято,
Што льеца з-пад пяра
І вырастасе
У сонца пад рукамі...",

"Мой боль -
На вышыні свята,
Таму і ноччу мне світае".

Натуральная, што ў юбі-
лейнія гады цікалася да яе
творчасці і жыцця павялічва-
еца. У лістападзе на радзіме
паэткі, у Пінску і ў Парэччы,
ушанавалі памяць знакамітай
зямлячки. Адзін з 70-гадо-
вых юбілей Яўгеніі Янішчыц і ў
Магілёве - тут яе помніць і
памяць аб ёй зберагаюць. Го-
рад яна наведвала двойчы: у
1976 і ў 1981 гг. У першы пры-
езд Яўгенію Янішчыц сустра-
каў Аляксей Пысін, у другі -
Віктар Арцем'ёў. У 1976 годзе
яна вымушана была затры-
машца ў горадзе амаль на трэ-
месяцы, бо трапіла ў аварыю
пры перахадзе паспекта Ми-
ру на насупраць гасцініцы "Марі-
ліёў". Я падтымілава яе, як
магла, насіла ў гарадскую ба-
лыніцу хуткай дапамогі падсі-
лаванне, паперу, канверты.

Мы, аднакурсніцы, чатыры гады
жылі разам у адным інтэр-
нацкім пакоі. І пасля вучобы
ліставаліся, сустракаліся, тэле-
фонавали адна адной. А зараз,
у імя нашага сяброўства, я
разам з кандыдатам філалагі-
чных наўук Святланай Каляд-
кай пры падтримцы сына Андрэя,
а таксама Сяргея Панізіні-
ка працуем над чатырохтом-
ным выданнем "Яўгенія Яні-
шчыц: творы, жыццяпіс, камента-
ры". Сын дазволіў карыстацца
сямейным архівам, а Сяргей
Панізіні даслаў рэдкія фота-
дэльмікі Жэні да яго, якія ашчадна
захоўваю на працягу 50 гадоў.
Удзячнайсць яму вялікая ад ук-
ладальнікай выдання і ад чытат-
чоў. Выдадзена ўжо два тамы.
Праца пасоўваеца не так хутка,
як хацелася б, бо на грамадскай
аснове. Презентацыя 1 тома
прайшла ў Магілёўскім ліцэі №
1 і ў Магілёўскай бібліятэki

найбібліятэцы і бібліятэцы імя
А.С. Пушкіна. І, канешне, на
Піншчыне. Дарэчы, "Беларус-
ская навука" за выданне 1 тома
атрымала дыплом другой ступені
на Міжнародным конкурсе
кнігі ў намінацыі "Літ-фар-
мат" за 2016 г.

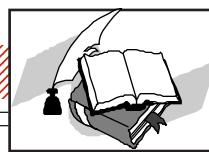
28 лістапада гэтага года
супрацоўнікі аддзела беларускай
і краязнайчай літаратуры
Магілёўскай абласной
бібліятэki, загадчык аддзела
Наталля Багданава і Інга Шайдакова,
разам з літаратурным клубам "Святы
ліцці". ГУДО "Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі"
"Агат" г. Магілёў" правя-
вілі імпрэзу "Мая адзіная песня".
Мерпрыемства наведалі
студэнты гістарычна-філалагічнага
факультета МДУ імя А.А. Куляшова,
навучэнцы УА "Магілёўскі дзяржаўны полі-
тэхнічны каледж", сбры ГА
"ТБМ імя Ф. Скарыны" начале
з старшынём Алегам Дзяячковым.

Прысутныя пазнаёмі-
ліся з жыццёвым і творчым
шляхам паэткі. У ходзе літара-
турна-музычнай кампазіцыі
прагучалі ўрэўкі з лістоў
паэткі да Панізініка і вершы,
якія школьніца Жэні, а потым
студэнтка дасылала разам з
лістамі свайму каханому. Вер-
шы чыталі ўдзельнікі літара-
турнага клуба "Святы ліцці" Настася
Аўчыннікова, Мілада Паўлава,
Лаліта Якуціна, Ната-
Драздова, Ганна Сурта, Паліна
Заенчык, Лізавета Сідарава, Ка-
цярына Шындзікава, Валерый
Папкоў. Ужо сёмы навучальны
год клубам кіруе аўтар гэтых
радкоў.

Адзін з вершоў Я. Яні-
шчыц прагучай напрыканцы ў
выкананні Ядвігі Піменавай,
гості мерпрыемства. Затым
усе ахвочыя наведалі аддзел
беларускай і краязнайчай лі-
таратуры і пазнаёміліся з кні-
жнай выставай "Гарчынка пе-
сні недапетай", арганізаванай да
юбілею паэткі.

1 снегіні ў Магілёве
захадзе жыць, пакуль мы
будзем чытаты і перацьвяць
яе творы. А хто дакранаеца
да творчасці паэткі, той назау-
седы застаецца яе прыхільнікам.
Тамара АЎСЯННІКАВА.

Аўтографы праз жыщё прафесара

У Гарадзенскай абласной навуковай бібліятэцы праішла презентатыя кнігі-альбома аўтографаў, якія захоўваюцца ў асабістай бібліятэцы Аляксея Пяткевіча, прафесара, сябра ТБМ. У кнізе чытач знойдзе аўтографы 577 чалавек, многія аўтары аўтографаў пакінулі значны след у беларускай літаратуры. Гэта пазнакі Уладзіміра Каракевіча, Зоські Верас, Васіля Быковіча, Рыгора Барадуліна ды іншых. Збор аўтографаў Аляксея Пяткевіча выйшаў у выдавецтве "ЮрсаПрынт" і мае назыву: "Аўтографы-разам". У зборы адлюстравала ўсё яго жыццё, ад 50-х гадоў да пачатка 21-га стагоддзя.

- Калісці я не задумваўся пра каштоўнасць аўтографа, у маладосці, калі яго пісалі на кніжкы і даравалі мне. - кажа Аляксей Пяткевіч. - Ну вось пакінуў след пра сябе чалавек на сваёй кнізе, і ўсё! Прыемна глянуць і толькі.

Такі падарунак, дзеліцца Аляксей Пяткевіч, успрымаў чыста эмасцыйна. Першыя аўтографы ў хатняй бібліятэцы, заўважае аўтар кнігі "Аўтографы-разам", пачалі з'яўляцца з пяцідзесятых гадоў, ад студэнцтва.

І вось цяпер, ужо па прашэсці дзесяткай гадоў, ён бачыць, наколькі гэты "след руکі чалавека" важны. На думку прафесара, аўтограф - гэта сваесаблівы дакумент, адбітак душы чалавека, які рабіў яго, гэта - пэўны след часу, і гісторыя, і - нейкі летапіс літаратуры. Кніга, якая фактычна стала альбомам аўтографаў літаратуры, бо ў зборах Аляксея Пяткевіча пераважаюць пісменніцкія аўтографы. Таму аўтограф для аўтара кнігі стаў шматзначнай рэччу.

Вячаслаў Рагойша пісьменнік і тэарэтык казаў, што аўтограф - гэта як курган: у якім нешта закладзена, нейкія вялікія таямніцы, а сказаць дакладна - цяжка. І прывёў образ з Янкі Купалы: "Курганы шмат чаго нам гавораць".

- Вось так і аўтограф, - падвёў Аляксей Пяткевіч.

- Я разглядаю, як спецыяліст, выданне падобнай кнігі і як элементы і деталь, якая ўжо раскрываеца. Аўтограф, менавіта з такога боку, што пад-

падобным паняткам хаваещаца паднавартасны, класічны і стараўнягча часу паходжання жанр. А як кожны жанр, ён мае свае каноны, мае свае законы, і мае сваю каштоўнасць. Найперш, гэта - маленькі мастацкі твор. Тому што падобныя элементы, маюць ярка афарбаваны творчы выгляд. Тым больш, калі яны робяцца людзьмі яркімі, запамінальнымі, каларытнымі. Я сама маю калекцыю такіх цікавых запісаў, і ганаруся імі не толькі як памяццю. А менавіта спосабам, які раз паглядзеце, як мысліў паэт. Як ён разглядаў нават такую элементарную з'яву, як звычайны чалавечы і творчыя стасункі. Так што панятак

след. І якіх я, многіх з якіх - памятаю. З часоў яшчэ дзяяніства. Многія з якіх, былі ў нас дома. Такая вялікая колькасць аўтографаў у бібліятэцы Аляксея Пяткевіча не звязаная з захапленнем калекцыянера. Іх ў яго больш, як 700. Доўгое жыццё прафесара дало, відавочна, магчымасць перасякацца яго лёсу з лёсамі многіх творчых людзей, якія хацелі пакінуць адзінку памяццю.

- Ну я прости не ініцыяваў такіх практикі, не прапаноўваў камусыці нешта напісаць. Скажам, на паштоўцы.

Іншая справа, што калекцыянеры, яны самі ініцыююць гэту справу. Я гэтым не зайду.

"аўтограф" далёка не другасны. Наадварот, ён патрабуе і мастацкага вывучэння, і адмысловага даследвання. Прычым з розных галінай, не толькі літаратуразнаўчых, мовазнаўчых (спецыфіка мовы), ну і, можа, графалагічных. Гэта спецыфіка почырку, самавыяўлення чалавека, што пакінуў запіс, - сказаў Аляксей Пяткевіч.

Аўтограф пакінуты камусыці Святланы Тарасава разглядае, як давер, і як выключную блізкасць чалавека: духоўную, творчую... Гэта краснае, і гэта, па сутнасці, звязвае. Бо існуе часам пэўная доля пераемніці ў аўтографе, калі старыя пакідаюць яго малодшым, малодшыя - старэшым. Каму і хто, што запавядзе і на што звяртае непасрэдную ўвагу.

Цяпер кнігу можно знайсці на паліцы абласной бібліятэкі імя акадэміка Карскага, але можна і набыць у выдавецтве "ЮрсаПрынт".

Віктар Парфененка.

Пераемніцай Меркель стала прыхільніца жорсткай антыпуцінскай лініі

Навіны Германіі

Выбары ў Хрысціянска-дэмакратычным саюзе скончыліся перамогай 56-гадовай Ангэлэт Крамп-Карэнбаўэр. Яна ўзначаліла партыю, а праз трэх гады мае стаці кандыдаткай ад партыі ў канцлеры Германіі. Раней яна кіравала заходнім зямлём Саар і толькі нядаўна пераехала ў Берлін.

- Так, я ведаю, што мае прозвішча цяжка вымавіць, - жартуе яна.

Нямецкая прэса называе яе проста: АКК.

Меркель была дачкой пратэстанцкага пастара, Крамп-Карэнбаўэр - каталічка. Па поглядах яна блізкая да Меркель - як у эканоміцы, так і ў маральных пытаннях, а таксама ў поглядах на Еўрапейскі Саюз і ролю Германіі ў свеце. Яе лічыць здольнай да пошуку кампромісаў. У Саары яна кіравала ў кааліцыі "зялёнымі" і лібераламі.

Меркель праславілася сваёй здатнасцю кіравацца бесканфліктына і прыслухоўвацца

да розных сіл. Падчас доўгага кіравання Меркель Германія стала безумоўнай лідэркай Еўрасаюза, а Еўрасаюз упершыню стаў успрымацца як сусветны цэнтр сілы. ЕС удалося істотна падняць эканамічны патэнцыял і дабраўбы новых членуў на ўсходзе Еўропы.

Узровень жыцця ў Польшчы, Балты, Славаччыне наблізіўся да сярэдненеўрапейскага, хоць гэта выклікала нараканні ўкраінскіх караблі ў Керчанскае пратоцы яна прапанавала заблакаваць єўрапейскія порты для расійскага флота.

Сяргей Гезгала;

фота Ройтэрз.

На з'ездзе ХДС Крамп-

"Куточак мой мой родны - мая маленькая радзіма"

30 лістапада адбыўся спрэваздачны канцэрт "Куточак мой мой родны - мая маленькая Радзіма" Сейлавіцкага сельскага клуба Нясвіжскага р-на (загадчыца - Сінляўская Марына Іванаўна).

На свята быў запрошаны:

Кувалдзін Гелена Міхайлаўна - старэйшая жыхарка вёскі;

Станкевіч Валянціна Аляксандраўна - настаўніца рускай мовы і літаратуры. 30 гадоў прысвяціла адукцыі дзяцей;

Казубоўскі Валерый Антонавіч - дырэктар Дзяржаўнай установы адукцыі "Сейлавіцкі навучальна-педагагічны комплекс дзіцячы сад - сярэдняя школа" (з 1993 года);

Лукашнік Ігар Альфредавіч - з 1987 года узнальвае Сейлавіцкую амбулаторыю;

Суднік Станіслаў Вацлававіч, рэдактар "Нашага слова", родам з гэтай вёскі;

прадстаўнікі ўлады, школьнікі і жыхары вёскі.

Рэй вёў ансамбль песні "Раздолле" Сейлавіцкага сельскага клуба. Назва вельмі прывільная. Яшчэ больш за 400 гадоў назад Сейлавічы першы

раз трапілі ў пісьмовыя крыніцы як "сейлавіцкі валокі".

Валок тых не паменшала, таму зусім натуральна гучалі слова падзякі ў адрасе Бутрымовіч Ніны Уладзіміраўна, якая 40 гадоў адпрацавала галоўным заатэхнікам, і ў адрасе тых, хто працуе цяпер:

Хвіцкі Вячаслава Канстанцінавіч, Любкі Генадзя Генадзевіч, Праневіча Уладзіміра Іванавіча, Кісуну Мікалай Мікалаевіч, Зубовіча Юрыя Дзмітрыевіча.

Програма была на беларускай мове. Гучалі песні і вершы, у тым ліку і пра Сейлавічы аўтарства Станіслава Судніка. Адным з сімвалу вечарыны стала Люцыянаў таполя, якая адна засталася на месцы

велізарнага хутарнога масіву вакол Сейлавіч.

Таполя стаіць у адзіночку ўжо звыш 50 гадоў, а сейлавіцкія глядзяць на яе, і не забываюць ні дні са сваёй мінулага, і ўпэўнены ў будучыні. Сёння тут аграгарадок, цэнтр сельсавета і раздолле палёў. Толькі жыві.

Я. Грынкевіч.

Да 155-годдзя паўстання 1863 г.

Аналонія з Далеўскіх Серакоўская

У с п а м і н ы

(Працяг. Пачатак у наст. нумарах.)

... Перамога сёня ў нашых умовах ёсьць в[ельм]і цяжкай справай, хіба толькі пры дастатковым узбраенні, беручы на ўлік наш вялікі запал, агульную ахвярнасць, адкіданне асабістых мэт, якаксама разлік на слабыя бакі нашых непрыяцеляў, якія стаяць пры ўладзе, г. зн. брак сумлення, брак патрыятычных пачуццяў і вялікая апатачнасць у арміі - аднак у кожным разе паўстанне зараз без неабходнай падрыхтоўкі будзе полем крывавых Фермапілаў, з якіх не выйдзе ніхто, каб даць сведчанне праўды.

Перад выездам за мяжу ў 1862 годзе Зыгмунт адведаў Літву, Падолле, Украіну, паразмаўляў станоўча з Цэнтральным Літ[оўскім] Камітэтам²⁶⁷ і ў Варшаве прастаўіў Нац[ыянальному] Ур[аду]²⁶⁸ ўсю страшную зачуснасць паўстання. Паслаў у Лондан (на колькі памятаю) Нікаровіча з даручэннямі да ўплывовых асоб. Бачыўся пры пасярэдніцтве князя Напалеона з імператрыцай Яўгеніяй і імператарам Напалеонам. Усюды чуе адно: не час, трба чакаць. Нягледзячы на заплутванні Нац[ыянальнага] Ураду ў Варшаве, што паўстанне будзе адкладзена на год або два, абліччыў, прадбачыў, што паводле агульнага настрою ў Краі, таго роспачлівага парызу да свабоды, Нац[ыянальны] Ур[ад] не будзе мець моць ані стрымаць, ані пакіраць паўстаннем.

На Літве не было тако-га вялікага разлому ў народзе, як у Карапеўстве, нягледзячы на назывы партый "Белай" і "Чырвонай", была там адна патрыятычная партыя, якая дагтуль не выходзіла з-пад агульнага кіраўніцтва. Абывацелі, сяляне ўнутраных губерній, рамеснікі, универсітэцкая і школальная моладзь, ахвотна падпарадкоўваліся кіраўніцтву спачатку Цэнтральнага Камітета, а потым Літоўскага Адд[ела]²⁶⁹.

На Літве надавалі назыву партыі "Белай" тым, якія лічылі за неабходную падрыхтоўчую працу, мірную, прац пашырэнне панінціяў працы, ведаў і матэрнасці, з'яднання ў паміненнях да супольнай мэты ўсіх

слаёў і вызнанняў.

Назуву партыі "Чырвонай" ("Руху") надавалі пераважна моладзі, якая рвалася да неадкладнага паўстання, абвінавачвала Літ[оўскі] Адд[ел] у лішнім шкодным прамаруджванні, у нескрыстанні з агульнага настрою.

Нягледзячы на адзінства і агульную працу на Літве, нягледзячы на перакананне Нац[ыянальнага] Ур[аду] ў Варшаве ў неабходнасці адкладу, Зыгмунт прадбачыў, што пaryу Краю можа быць мацнейшым ад волі кіраўнікоў і таму (на колькі я магла бачыць) рабіў за мяжой усё тое, што магло забяспечыць Край ад выбуху ў хвілю нечаканую. З той мэтай ездзіў у Брюссель і затрымваўся, вяртаючыся з Алжыра, у Варшаве.

Не будучы цалкам пасвеченай у яго дзейнасць за мяжой, у падрыхтоўку і забеспечэнне, якія там вяліся, хачу пакінуць апісанне тых хвілін лепей за мяне абазнаным ва ўсёй той справе.

Паўстанне выбухнула. Людзі злой волі і маскоўскі ўрад пачалі і на Літве пашыраць анархію. Літва, абавіроочыся на дамовы з Зыгмунтам, мелася яго выклікаць на дапамогу ў выпадку крайнія патрабы. Пасля склікання арганізацыі Аддзела ў поўным складзе, галасаваннем призналі патрэбу неадкладна паслаць Аляксандру Аскерку да Зыгмуна²⁷⁰.

Першыя слова, якія я пачула з вуснаў брата Францішка пасля прыбыцця ў Вільню, былі:

- Бараніў горача жыццё Зыгмунта, такое патрэбнае Краю. Бедная сястра, баронічы яго, не думаў, аднак, у той час, што разам бараніў тваё шчасце, а гэта, напэўна, у вачах грамады адняло сілу маіх пераканаўчых слоў. Паддаўся большасці галасу, якія гукалі, што "Серакоўскі сёня можа толькі сваёй прысутнасцю і ахвярай ацаціц Край ад анархіі, ён адзін можа з'яднаць і пакіраць паўстанненне".

Зыгмунце, пры расстанні не знайшоўся нават на адно слова надзеі, каб даць палётку няшчаснай, кінуў страшны выраз:

- Абдымі моцна шыю, каб у хвілю, калі пятля сціскацца будзе, мог памятаць поціск тваіх рук! Лягчэй мне будзе паміраць!

(Працяг у наст. нумары.)

Пасля некалькіх дзён, праведзеных у Вільні, Зыгмунт Серакоўскі (вядомы ў паўстанні пад імем Даленгі) выехаў начным цягніком з велікоднага вечара ў Коўню ў таварыстве жонкі і яе сястры Зузанны (ципер Турскай)²⁷¹. На працягу ўсёй дарогі ніхто не прамовіў ні слова ані пра будучыню, ані пра заўтра, ані пра расстанне. Зыгмунт не спаў, улягдаўся ў даль, паглыблены ў думкі, але пагодны, спакойны.

У першы дзень святага Зыгмунта ноччу пакінуў усіх яму дарагіх, парваў з усім мінуlyм, каб пайсці на нэнду. холад, каб быць гнаным ва ўласным Краі, як злачынец, пайсці на спатканне можа з калецтвам, можа са смерцю, несучы з сабою толькі адно вялікое пачуццё, якое кіравала ім і прысычала яму праз усё жыццё сярод вельмі зменнага чаргавання нядолі і долі - любоў да Бацькаўшчыны, пачуццё святога абавязку ў адносінах да яе.

Абавязак! Страшны гэта выраз, што тыранізуе душу чалавека, які яму надаў, прызнаў права кіраваць сабой.

Я павінна, можа, была шукаць сусідзяніні ў думкы, што ў туго хвілю ўвесь Край церпіць, што на парозе ні аднаго двара, хаты або загроды жонкі, маці, дочки і сёстры сплачаныя праводзяць і дабраслаўляюць сваіх найдаражэйшых. Не - гэта для мяне не магло быць сусідзяніні. Каб жа ўласным цярпеннем магла акупіць слёзы ўсіх тых няшчасных!

Суровая, бязлітасная Бацькаўшчына! Схапіла ў ясны шчаслівы дзень жыцця сваю ахвяру і кінула яе ў чорную ночь на крывавую муку і гаворыць пераносіць пакуту з радасцю, высмоктавае па кроплі кроў з сэрцаў сваіх ахвяр і хоча, каб яе дабраслаўлялі і рыхтавалі і далей сэрцы і душы, гатовыя аддаць ёй на пакуту.

Зыгмунце, пры расстанні не знайшоўся нават на адно слова надзеі, каб даць палётку няшчаснай, кінуў страшны выраз:

- Абдымі моцна шыю, каб у хвілю, калі пятля сціскацца будзе, мог памятаць поціск тваіх рук! Лягчэй мне будзе паміраць!

(Працяг у наст. нумары.)

²⁶⁷ Серакоўскі сустэрэўся ў жніўні 1862 г. у Вільні з прадстаўнікамі лагера "белых" і "чырвоных". Згадзіўся стаць камандзірам збройных сіл на Літве.

²⁶⁸ Серакоўскі сустэрэўся з чальцамі Цэнтральнага Нац[ыянальнага] Камітета, ці тагачаснай улады "чырвоных". Прадставіў стратэгічны план паўстання. Прапаноўваў пачаць паўстанне на Жмудзі, куды марскім шляхам меліся дастаўляць зброю. Далей паўстанне мела пашырыцца на Віленшчыну і Гарадзеншчыну, а таксама здабыць Дынабург - важны камунікацыйны вузел, каб затрымка чуткасці перакідванне расійскіх войск у Карапеўства.

²⁶⁹ Літоўскі Аддзел або Аддзел Кіраўніцтва Правінцыямі Літвы быў утвораны ў Вільні 27.III.1863 г. пасля фактычнага распаду Літоўскага Правінцыйнага Камітета ці Правінцыйнага Часовага Ураду на Літве і Беларусі ў выніку заснавання камітета "белых" з урадавымі камісарамі Ду Ляўрэнсам. У яго склад увайшлі чальцы камітета "белых": Якуб Гейштар, Аляксандар Аскерка, Антоні Яленскі, Ігнацы Лапацінскі і Францішак Далеўскі.

²⁷⁰ У I.1863 г. па справе прыняцця пасады галоўнага кіраўніка паўстання на Літве ездзіў да Серакоўскага прадстаўніку Літоўскага Правінцыйнага Камітета Козел-Паклеўскі. Аскерка паехаў на пачатку сакавіка ад імя Кіраўнічага Аддзела Правінцыямі Літвы, новага ўраду прыхільнікаў "белых".

²⁷¹ Серакоўскі прыехаў у Вільню 27.III/7.IV, пасяліўся ў гатэлі і праз тыдзень з нечым паехаў у паўстанцкі лагер, які паўставаў на Ковеншчыне. Суправаджала яго жонка.

У Магілёве прайшла презентацыя навуковай манаграфіі пра Глускі замак

Магілёўская абласная бібліятэка і ТБМ імя Ф. Скарыны запрасіла грамадскасць горада 22 лістапада 2018 г. на презентацыю кнігі "Глускі замак у свяtle археалагічных даследаванняў і пісьмовых крыніц". На імпрэзу з аматарамі гісторыі Прыдняпроўскага краю прыехала аўтар кнігі, шаноўная спадарыя Ірина Ганецкая - старшы наўуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Національнай акадэміі навук Беларусі.

"Глускі замак ніколі не быў такім важным у гісторыі краіны, як Крэўскі, такім бліскучым, як Нясвіжскі. Ён быў адным з многіх, нічым асаўлівым не адрозным. За сваё жыццё спазнай і лепшия, і горышы часы. Для нас ён цікавы тым, што з усіх пунктіў гледжання гэта тыповы беларускі замак. Храналагічны рамкі даследавання вызначаны 16-18 стагоддзямі, што адпавядае часу заснавання помніка ў якасці феадальнай рэзідэнцыі", - гаворыцца ва ўступным слове да кнігі.

рэдкіх знаходак. Адным з наймногіх выключэнняў ў агульна-гравіраваніх падзелах Глускі замак, дзе пашчасціла знайсці насеенне маліны, бузіны, маку, гарбуза, а таксама амаль цэлую грушу.

Як заявіла аўтар кнігі, манаграфія з'яўляецца выключэннем, але ў той жа час яна можа быць цікавай жыхарамі Глуска і тым, хто цікавіцца яго гісторыяй. Ірина Ганецкая прадставіла фотапрэзентацыю прадведзеных на месцы замка археалагічных раскопак, выявы знойдзеных артэфактаў, пісьмовых дакументаў або старажытнай цвердзі, дзе зараз размешчана экспазіцыя мясцовага гісторыка-краязнаўчага музея. Ірина Уладзіміраўна паведаміла, што гэта праца ад пачатку да выхаду кнігі заняла 22 гады.

Ірина Уладзіміраўна распавяла пра цяжкую працу археолагаў і падрабязнасці археалагічнага вышузвання. Яна адзначыла, што Глускі замак даследаваўся з дапамогай мясцовых школьнікаў: у падмурку кнігі - цаглінкі іх працы. Помнік не быў лёгкім для раскопак: то авал, то зверху залівае, то знізу вада, то авал адкінуць трэба... І яны, як кураняткі, грэблі сваімі рукамі зямлю. Гэтым хлопчыкам яна бязмерна ўдзячна за іх працу. І, канешне ж, вялікі і шчыры дзякун усім.

У кнізе аналізуецца як археалагічныя крыніцы, так і пісьмовыя (архіўныя дакументы). Ёсьці і вельмі цікавыя, адмысловыя раздзелы, напрыклад: "Вызначэнне рыбайнай лускі. Іхтыялагічная калекцыя з раскопак Глускага замка", "Даследаванне рэшткаў раслін, атрыманых у выніку археалагічных раскопак Глускага замка". У цэлым, артэфакты арганічнага паходжання кепска захоўваюцца ў культурным плаці. Рэшткі непасрэдна пладоў ды ягад адносяцца да катэгоріі шматфункциональна сістэма.

Кніга І. Ганецкай аўб'емам 415 старонак у цвёрдай вокладцы накладам 300 асобнікаў выдадзена сёлета выдавецтвам "Беларуская навука".

Прэзентацыя выдання ў Магілёве была зладжана Магілёўскай гарадской арганізацыяй "Таварыства беларускай мовы" сумесна з Абласной бібліятэкай г. Магілёва. **Наталля Шміякава.** **Фота Алеся Сабалеўскага.** **Магілёў, снежань 2018 г.**

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумары.)

Вайсковая служба не зрабіла афіцэра Лянкевіча бяз-
душным салдафонам. Да сара-
ка гадоў жыцця ў яго склаліся
цвёрдыя жыццёвы погляды і
прынцыпы паводзін. Ён выка-
заў іх у сваім закліку да паў-
стання ў маёнтку Талочкі Баля-
слава Канеўскага. Губернская
следчая камісія ў дакладзе ген-
ерал-губернатару М. Мура-
ўёву прыводзіць слова А. Лян-
кевіча, якія харacterызуюць
мэты, за якія ён ідзе змагацца:
*"Вся молодёжь Царства Поль-
ского, Литвы и Малороссии
вышла на поле брани против
нашего неприятеля, который
заграбил наше отечество и
рубит нашу Божию матери в
костёлах. Будем сражаться
за отечество, веру и сво-
боду!"⁴*

Звольніўшыся з вой-
ска ў звяні падпалкоўніка, ён,
чалавек нежанаты, жыў у Па-
ноках з сям'ёй памерлага ста-
рэйшага брата Антона, прыву-
чаяўся да сельскага жыцця,
быў апекуном разам з іх маци
над малагадовымі дзецьмі і кі-
раваў усёй гаспадаркай, рас-
параджаўся яе набыткамі. А
яна ўсё болей патрабавала ўвагі
у сувязі з пачаўшайся рэфор-
май па скасаванні прыгоннага
права, усталяванні новых адно-
сін з быльмі залежнымі сляя-
намі. Як новы памешчык, Аля-
ксандар Лянкевіч наведваў сваіх
суседзяў, абануўляў і заводзіў
новыя знамёствы. Ён пабываў
у За-крайшчыне ў Міхаіла
Юроўскага, у маёнтку Талочкі
Канеўскага, сустракаўся з
шляхтай ваколіц Цыдзікі, Юра-
вічы, Абуховічы, Быльчыцы, з
памешчыкамі і чыноўнікамі ў
губернскі Гародні. Яго, ня-
даўна слухы ўшага ў армію, ах-
вотна прымалі суседзі-памеш-
чыкі ў Кашубінцах, Гушчыцах,
Галавачах.

З гутарак, з назірання ў
іншамалікай інфармацыі, што
даходзіла з Варшавы, ён рабіў
высновы аб нарастанні напру-
жанасці ў горадзе і, напэўна,

"Казнить смертью расстрелянием!"

(пра ваеннага начальніка Гарадзенскага павета ў час паўстання 1863 г. А. Лянкевіча)

рыхтаваўся да нечага. Інчай
нельга зразумець яго дзеянні
у студзені - лютым 1863 года
па прадажы ўдэве брата Антона
на Эміліі, сваёй часткі (пало-
вы) маёнтка Панюкі, акт аб
чым яны склалі 14 сакавіка
1863 г. Аднак справа не была
даведзена да канца, Эмілія Лян-
кевіч не была ўведзена ў вало-
данне ўсім маёнткам, чым паз-
ней і скарысталіся ўлады, пры-
знаўшы акт куплі-продажу не-
спраўдным.

А падзеі нарасталі,
пашыраліся. Да Гародні дахо-
дзілі звесткі аб пачатку паў-
стання ў Варшаве з 22 на 23
студзені (па н.ст.) 1863 г. і мані-
фесце Часовага Нацыянальнага
Урада, аб звароце 1 лютага
1863 г. Часовага Правінцый-
нага Урада Беларусі і Літвы з
заклікам да ўзброенай бара-
цьбы, аб сутычках паўстанцаў
з расійскімі войскамі ў Суражы
Беластоцкага павета 23 студзеня 1863 г., у Рудаўцы Бе-
льскага павета 30 студзеня, біт-
ве каля мястэчка Сяміцічы
Бельскага павета 6-7 лютага.
Этая падзеі ўзбуджалі жыхароў
Гародні, і шляхта, чыноў-
нікі, моладзь горада пачалі та-
емна рыхтавацца да выступ-
лення. І яно адбылося 2 сака-
віка нападзеннем на чыгуначны
вакзал. Нападаўшыя колька-
сцю да 150 чалавек планавалі
захапіц цягнік і выехаць у Па-
рэчча, каб далучыцца да паў-
станцаў. Але выехаць удалося
на паравозе 8 чалавекам, ас-
татнія, атакаваныя ротай Калу-
жскага палка, былі скоплены
або разбегліся.

Поспех спачатку спа-
дарожнікаў Аляксандру Лян-
кевічу. Ён быў зацверджаны
"нарадовым жондам" (Часовым
Урадам Беларусі і Літвы) ваен-
ным начальнікам Гарадзенскага

га і Ваўкавыскага паветаў, пан-
зней яму нададзены вайсковы
чын палкоўніка. У другой пало-
ве красавіка ён стварыў невілі-
кі аддзел з шляхты і сялян з на-
ваюльных вёск.

Гарадзенскі земскі

ч. Жыхар мястэчка Азёры
Іван Валансовіч, які непраяг-
лы час знаходзіўся ў аддзеле на
Святым Балоце, а потым яго
пакінуў, на допыце ў гарадзен-
скай гарадской паліцы распа-
вёў: "Апрануты Лянкевіч быў

взято орудие, весь обоз, 40 ло-
шадей. В плен взято 2 че-
ловека, провизию для шайки до-
ставлял помесцік Валыцкій."⁷
Падпалкоўнік Мантэйфель уст-
рымаўся ад пераследу паў-
станцаў, баючыся непраходных

на правае крыло паўстанцаў,
але хутка пад агнём кінуўся на
левасі і таксама пад агнём па-
бег на масток на дарозе, што
вляя працівніка. Адтуль на-
рэзіще, трапіўшы пад круга-
вы агонь, збег да Савіцкіх
корчмаў, знічыўшы па даро-
зе 3 масткі." У гэтым непра-
ціглым баі загінулі 12 маскалёў
і 2 паўстанцы. Гэты, хоць і не-
вялікі поспех быў выкарыстаны
у новых баях з карнікамі.⁸

Важнейшая бітва паміж
паўстанцкімі атрадамі Га-

Бой на ўскрайку лесу

спраўнік пацвердзіў гэта, ра-
партаваўшы 21 красавіка губернатору фон Галеру, што з
19 на 20 красавіка пайшлі ў
інсургенты жыхары вёскі Абу-
ховічы Аляксандар Абуховіч,
Іван Радзівонаўскі, Фелікс Абу-
ховіч, Франц Пархоўскі, Ві-
кенцій Каланіцкі, Кандрат Абу-
ховіч; у другім рапарце - што
з вёскі Талочкі пайшлі "шай-
ку 4 дваран, 6 аднаドворцаў і 6
сялян", з суседніх ваколіц -
Эймантаў Надтагобольскіх - па-
йшлі 8 чалавек, далучаліся жыхары
іншых вёсак.⁵ Падбраю-
чы байцо ў свой аддзел, Лян-
кевіч бачыў іх непадрхтава-
насць і имкнуўся падняць іх ба-
явы дух ідзяй змагання за сва-
боду Айчыны і веру. Знаходзя-
чыся ў вёсцы Талочкі, ён гаварыў,
што вораг "заграбіў нашу
айчыну і знічыў нашу Божую
машці ў касцёлах", заклікаў
"змагацца за Айчыну, веру і
свабоду". Раніц 20 красавіка
слабы, дрэнна ўзброены аддзел
Лянкевіча з 30 (па словах ін-
шых - з 40) чалавек з'явіўся ў
мястэчку Азёры, дзе захапіў у
Гарадзенскім лясніцтве і ў ляс-
нічага Дэльпаца 66 розных
ружжаў (дзяржайных і пры-
ватных), 22 фунты пораху, куль -
за 25 фунтаў. Аддзел атрымаў
добрую падтрымку ў фальвар-
ках графа Леапольда Валіцкага,
які выказаў у асабістай суты-
чцы з Лянкевічам салідар-
насць з паўстанцамі. Паўстанцы
атрымалі некалькі вазоў пра-
дуктаў харчавання, 9 коней і
авёс для іх. Папоўніўся аддзел
і новымі байцамі з ліку двара-
вовых людзей, парабакаў і жы-
хароў Азёры.⁶ (Да гэтых падзе-
адносіцца і адзіна знойдзенас-
тю архіве свядчанне аб знешнім
выглядзе Аляксандра Лянкеві-

у стацкую адзежу і ваеннью
шапку, росту сярэдняга, сі-
вы...")

Як чалавек вайсковы,
камандзір аддзела разумеў,
што з неабучанага, дрэнна
узброненага паўстанца стойкага,
спрэтыкаванага ваяра без на-
лежнага навучання не атрыма-
еца, і таму адвёў аддзел у глыб
Гарадзенскай пушчы. Гэтае
месца - Святое Балота за 12-15
вёрст ад Азёраў у бок Астрыны,
выспа, сухая мясціна, акуражана
балотамі, куды сабралася
каля 200 чалавек (па інфарма-
цыі губернатора). На працягу
трох дзён ва ўмовах трывогі і
небаспекі тут праводзілася арганізація
аддзела, уладкаванне
лагера, элементарнае наву-
чанне паводзінам у час бою і
стральбе. На наступны дзень
было арганізавана прывядзен-
не паўстанцаў да прысягі, якую
прымаў вікарны ксёндз Азёр-
скага касцёла Янушэвіч у пры-
сутнасці камандзіра аддзела
Лянкевіча.

Але нядоўга працягава-
лася ў лагеры мінас жыццё:
ужо праз два дні тут з'явілася
войсковая каманда падпал-
коўніка Мантэйфеля, пасланая
з Гародні, у складзе дзвюх рот
пяхоты і 30 казакаў і рушыла
на лагер. Паўстанцы занялі до-
брыя пазіцыі на ўзыышы, акуражаны
непраходнымі балотамі. Расійскае войска, раз-
дзяліўшыся на дзве часткі, ата-
каўвало паўстанцаў, якія былі
разбіты і рассеяны. Гераізм
паўстанцаў пры недахопе зброй
не ўстаў перед арганізаційнай
спрэтыкаванай, добра ўзбро-
енай сілай. 23 красавіка 1863 г.
(па н.ст.) губернатор фон Галер
дакладаў у Вільню гене-
рал-губернатору Назімаву:
"Шайка мятежнікоў в 200
человек под предводительс-
твом Лянкевіча разбита от-
рядам подполковника Ман-
тэйфеля, потеряв убитыми и
утонувшиими до 40 человек,

балот. Адсюль Лянкевіч з рэ-
шткамі свайго аддзела накіра-
ваўся ў Ваўкавыскі павет, па-
збігаючы сутычак з трымя роты-
мі расійскага войска пад
Янінам, на злучэнне з паўстан-
цамі Густава Стравінскага (пс.
Млотэк), які фарміраваў атрад
у лесе пад Гутай Быхаўца, і за-
тым перайшоў пад Лыскава.
Лянкевіч перажываў разгром,
але і разумеў, што інчай і быць
на магло: надтаго непадрх-
таваныя яго хлопцы, не знаў-
шыя ні дысцыпліны, ні паво-
дзін у баі, не меўшы зброя. Усё
гэта траба тэрмінова выпраў-
ляць. 17 траўня Лянкевіч пры-
быў ва ўрочышча Вялікі Ву-
гал, куды дабраліся пасля бою
пад Міхалінам адбываю-
чыся на паўстанцаў. Камандаванне
аддзела падпалкоўнік Клавер 20
траўня паслаў атрад у складзе
3 рот пяхоты, 30-і коннікі і 4-
х гармат пад камандай падпал-
коўніка Булгарына. Камандзір
паўстанцаў вельмі ўдала вы-
браў месца для лагера і суст-
рэчы праціўніка. Пасля бою
так апісваў яе Булгарын у
свайм рапарце:

"Уся адлегласць ад Mi-
lavіd да Чамел і далей над-
звычай лясістая, балоцістая,
так што шаша ўяўляе сабой
вузке дэфіле, і толькі вельмі
зрэдку сустракаюца палянкі.
Там, дзе размісціліся мяцеж-
нікі, на б вёрст улева ад дарогі
лес надзвычай густы, лісцевы,
нерасчышчаны, і мясцовасць
топкая, многія дрэвы, вырва-
ныя з коранем, уяўляюць на
кожным кроку завалы, вадзя-
ныя ямы якіч болей умацоў-
ваюць недаступнасць лагера
мятежнікаў."⁹ На шашы і па
абодва бакі дарогі да лагера
Лянкевіч арганізаваў моцную
засаду з стралкоў і касінераў.
Булгарын высляў наперад па
шашы разведку, якая трапіла
у засаду, пры гэтым 2 радавыя
загінулі, паранены унтар-афи-
цэр трапіў у паякружэнне і тра-
пляў пад перакрэжаваны агонь.
"...Непрыяцель ударыў

Касінеры 1863 г.

⁴ Буднік I. Да падзеі 1863 - 64 гадоў на Гарадзеншчыне. Гродна, 2013., с. 34.

⁵ НГАБ у Гродне, ф. 3, вол. 1, сп. 15, л. 19, 20.

⁶ НГАБ у Гродне, ф. 3, вол.1, сп. 15, л. 16.

⁷ НГАБ у Гродне, ф.3, вол.1, сп. 22, л. 224

⁸ St. Zielinski, "Bitwy i potyczki 1863-1864r.", Krakow, 1913, s. 327.

⁹ НГАБ у Гродне, ф.1, вол.34, сп. 220, л. 63а

Іван Буднік

на правае крыло паўстанцаў,
але хутка пад агнём кінуўся на
левасі і таксама пад агнём па-
бег на масток на дарозе, што
вляя працівніка. Адтуль на-
рэзіще, трапіўшы пад круга-
вы агонь, збег да Савіцкіх
корчмаў, знічыўшы па даро-
зе 3 масткі." У гэтым непра-
ціглым баі загінулі 12 маскалёў
і 2 паўстанцы. Гэты, хоць і не-
вялікі поспех быў выкарыстаны
у новых баях з карнікамі.⁸

Важнейшая бітва паміж
паўстанцкімі атрадамі Га-

радзенскімі расійскімі войскамі

адбылася пад Мілавідамі Слонімскага павета</p

Віталь Воранаў

Дык якая беларуская дуда найстарэйшая?

Нядаўна мне пашан-
цавала ўрэшце дабраца да
Вільні і зрабіць дакладныя фо-
такартагачкі глыбоцкай дуды з
Верацей (колішня Праз-
роцкая воласць, Дзісенскага
павета, Віленскай губерні), што
ў палове дарогі паміж Пало-
віцай і Лужкамі на Глыбочыне.
Дарэчы, "глыбоцкай"
дуду можна называць па ана-
логіі з "лепельскай". "Лепель-
ская" таксама адносіцца не да
Лепеля, а да вёскі Верабкі (на
Лепельшчыне), які з месцам
апошняга вядомага выкары-
стання. Глыбоцкая дуда дату-
еца Нацыянальным музеем
Літвы 1849 годам, а гэта азначае
што яна старэйшая за лепель-
скую (1877), якая доўгі час лі-
чылася найстарэйшай, ажно на
28 гадоў! Тут трэба зауважыць
што вызначэнне дакладнай да-
ты стварэння дуды з'яўляецца
справай даволі спречнай і вы-
магае асобнага тлумачэння.

Пра лепельскую дуду
можна прачытаць у часопісе
"Дудар". Зміцер Сасноўскі пі-
ша наступнае: "Найстарэйшая
захаваная беларуская дуда
захоўваецца ў Лепельскім кра-
язнаўчым музеі. Гэта прыклад
аднабурдонай беларускай
дуды, уласцівай паўночнабела-
рускому дударскому рэгіёну.
Апошнія месцы выкарыстання
этай дуды - в. Верабкі Лепе-
льскага раёна.

Інструмент быў набыты ў 1877 г. у мясцовых плы-
тагонаў. Апошні ўладар - Іван
Міснік, які быў нашадкіні ду-
даром, таму ўесь яго род -
і дзяды, і сыны мелі мянюшку
"Дуда". Інструмент быў зда-
зены ў Лепельскі музей пасля
смерці Івана Місніка ў 1968 г.
Паводле інфармацыі Уладзі-
міра Місніка (унука дудара Іва-
на Місніка), дзед граў на вясел-
лях і хрэсбінах. Пішчыкі былі
выработаны з чароту і захава-
ліся даследтуль у працоўным
стане". На прыкладзе лепель-
ской дуды бачна, што вызна-
чыць, колькі гадоў інструмен-
ту, немагчыма, адзінае, што можа
занаваць музей пры па-
ступенні экспаната, гэта тое,
хто быў апошнім вядомым ула-
снікам, а таксама, дзе і калі на-
быў сабе гэты інструмент. Рада-
вод гэтай дуды сяяе 1877 года,
калі інструмент быў набыты ў
плытагону Днепра-Дзвінскага
канала - гэта, дарэчы, азначае,
што дуда зусім не мусіла быць
выработаная на Лепельшчыне,
а ўлічаючы спецыфіку плытаго-
гонства - экспанат хуткай за ўсё

зусім іншага радаводу,
чым лепельскі...

Глыбоцкая ж дуда
была вядомая дудар-
скому асяроддзю і раней.
Дудар і майстар Тодар
Кашкурэвіч пісаў пра яе
наступнае: "Некаторыя з
сучасных дудароў маюць
жаданне выкарыстоў-
ваць экзатычны киталт
мяшка - поўсюду навонкі,
надаючы інструменту
нібуты старажытны
выгляд! На жаль ці на
ітчасце, але мы маем
толькі азін факт існа-
вання такога інстру-
менту, які таксама зна-
ходзіцца ў Віленскім гісторыч-
ным музеі. Пры гэтым мяшок
тут зроблены з барсука". У
гэтым каментары бачна непры-
хаваная перадузытасць да канк-
рэтнага інструмента, няпэдзя-
чы на тое, што самім жа аўта-
рам, у іншых тэкстах адзнача-
цца наяўнасць іншых прыклада-
дў інструментаў, зробленых у
такой традыцыі. Мяхі поўсюду
навонкі з'яўляюцца стандартны-
мі для шмат якіх іншых еў-
рапейскіх традыцый (Славакія,
Польшча, Чехія і інш.). Дарэ-
чы, нядаўнія даследванні гука-
шэрагу беларускай дуды пака-
зали на блізкасць беларускай
дуды менавіта да дуд цэнтраль-
на-еўрапейскіх традыцый. Ін-
шай прычынай нелюбові да
гэтай дуды можа быць факт,
што інструмент заходзіцца ў
Вільні, а таму не зусім упісва-
ецца ў наратыву пра "беларуска-
літоўскі" інструмент, якога ас-
ноўным апалагетам і з'яўляецца
якраз Тодар Кашкурэвіч. Тым
больш, што літоўскія даслед-
чыкі пісалі пра дуду з таким фу-
трам як пра сваю, "Лабанор-
скую", і на фоне ўсяго гэтага,
інструменту здалёкі не літоў-
скіх Веракея не зусім заходзілі
месца ў такой наўмысна
створанай карціне свету. Як
яшчэ можна патлумачыць тое,
што найстарэйши інструмент
(які ў Літве многім лічыцца
нацыянальным) захоўваецца ў
запасным фондзе, а не экспа-
нуета наведальнікам? Вось
такое канцылярскае і штучнае
жаданне стандартызацыі, а
таксама нейкія прыватныя ін-
тарэсы і прывялі хутчэй за ўсё
да таго, што лепельская дуда
пачала фігуруе ў якасці най-
старэйшай.

Афіцыйны і засведча-
ны радавод глыбоцкай дуды
сяяе 1849 года, такай датай
пазначана стварэнне інстру-

мента. Дуда была выраблена за
80 гадоў да паступлення ў эн-
таграфічны музей Універсі-
тэту Стэфана Баторыя ў Вільні,
у 1929. Глыбоцкая дуда пасту-
піла ў музей на 39 гадоў раней
за лепельскую, а ейны радавод
больш старажытны на 29 гадоў.
Трэба падкрэсліць, што га-
ворка тут пра тое, што засвед-
чана ў дакументах і ў музейнай
інфармацыі датычна гэтых двух
канкрэтных інструментаў. Мож-
на спекуляваць, што лепель-
ская дуда была выраблена
яшчэ раней за глыбоцкую, але
даказаць гэту на сённяшні
дзень немагчыма, хіба што
шляхам дарагіх лабараторных
даследванняў дрэва або скру-
ры дуды. Калі ўлічваць акадэмічны
падыход, то галоўным і
адзінным параметрам тут з'яў-
ляецца музейная дащэрока. Калі
чыста візуальна, то наўзбро-
еным вокам бачна, што глыбоц-
кая дуда значна старэй. Неко-
торыя часткі дуды, як сапель,
парханеюць ужо праз некалькі
гадоў актыўнага выкарыстання.
Калі б лепельская дуда была
старэй за глыбоцкую і выка-
рыстоўвалася плытагонамі ў
вільготных умовах працы, то
даўно ўжо б спарахнела ці
згніла. А інструмент наадварот
выдатна захаваўся. Наогул у
розных музеях захавалася каля
20 беларускіх дуд, і многія з іх
застаюцца без дакладнай дащи-
рочки. Адным інструментам
пашанцавала больш, іншым
менш. Аднак ёсць інструменты
дакладна дацираваныя, і на
сённяшні дзень, найстарэйшай
прыходзіцца лічыцца менавіта
глыбоцкую (верацейскую)
дуду.

Адметнасць нашай ду-
ды на фоне іншых інструментаў
у тым, што меж для яе сышты
са скury барсука, што робіць

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сіцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/> <http://naszaslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbt-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб зарэгістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўіна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Загучыць у Лідзе ліра

У Лідзе ідуць арганізацыйныя мерапрыемствы па стварэнні канцэртнай праграмы "Спевы пра дауніх ліцвінаў", што павінна стаць брэндам Лідскага замка. У аснову праграмы пакладзены 55 баладаў Яна Чачота, якія ўяўляюць сабой эпас Беларусі, хоць не такі старажытны як "Іліяды" Гамера ці "Віязь у тыгравай шкуні" Шата Руставелі, але, як ні круці, эпас. Яму хутка і 200 гадоў будзе. Створаны "Спевы..." на аснове "Кронікі..." Мацея Стрыжкоўскага, якой, ой, колькі гадоў.

Ян Чачот марыў, каб балады спяваліся. Марыў і шмат зрабіў для гэтага ініцыятар вяртання "Спева..." беларускаму народу Васіль Ліцвінка. Пераклалі "Спевы..." на беларускую мову Кастус Цвірка і Станіславу Судніку.

Было вызначана, што адным з інструментаў, які павінен аздабляць праграму, будзе колавая ліра або лера.

Для праграмы быў замоўлены абліютна новы інструмент. Ліра была замоўлена ў Навасібрскі, і на сёння гэта самая новая ліра ў Беларусі. Яна зроблена недзе два месяцы назад.

Спэцыялісты скажуць: "лідская" ліра адрозніваецца ад звыклай для Беларусі. Адрозніваецца, але па-першае, гэта той самы клас еўрапейскай ліры; па-другое, нікто нічога тут асабліва не адраджае. У Лідзе ствараецца новая праграма, зроблены новы інструмент. І ўжо вядомы ахвотнікі набыць такі ж.

Сяржук Доўгушаў сяды-тады гаворыць пра рух лірнікаў. То няхай будзе і лідскі элемент у tym руху.

Прэм'ера праграмы "Спевы пра дауніх ліцвінаў" мае адбыцца ў Лідзе падчас адкрыція другой вежы замка. Што і як атрымаецца, пабачым пасля, а зараз можна толькі вітаць новую лідскую ініцыятыву.

Яраслаў Грынкевіч.

**Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісі не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 10.12.2018 г. у 17.00. Замова № 3291.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,37 руб., 3 мес.- 7,11 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.